

Aalborg Universitet

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Om erkendelse - en skitse til den rationelle erfaring med hjælp fra Ludwig Wittgensteins *Tractatus logicophilosophicus*

Telléus, Patrik Kjærdsdam

Publication date:
2011

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Telléus, P. K. (2011). *Om erkendelse - en skitse til den rationelle erfaring med hjælp fra Ludwig Wittgensteins Tractatus logicophilosophicus*. Institut for Kultur og Globale Studier, Aalborg Universitet.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

**Om erkendelse
- en skitse til den rationelle
erfaring med hjælp fra
Ludwig Wittgensteins
*Tractatus logico-
philosophicus***

Patrik Kjærdsdam Telléus

CPS RESEARCH SERIES

WORKING PAPER NO. 4

CPS
Danish Centre for Philosophy
and Science Studies

Aalborg University
Fibigerstraede 10
DK-9220 Aalborg East

Phone: +45 9940 8397
Fax: +45 9635 0044

Mail: scott@cgs.aau.dk

ISSN: 1904-3740

© 2011 Patrik Kjærdsdam Telléus

**Om erkendelse – en skitse til den rationelle erfaring med
hjælp fra Ludwig Wittgensteins *Tractatus logicus-
philosophicus***

Department of Education, Learning and Philosophy
Aalborg University
Denmark

CPS Research Series
Working Paper No. 4

ISSN 1904-3740

Published by

CPS – Danish Centre for Philosophy and Science Studies, Department of
Education, Learning and Philosophy & Department of Culture and Global
Studies, Aalborg University

Distribution

Download as PDF on

http://philosophy.aau.dk/Publications/working_papers

Editor

Jörg Zeller

Lay-out

Cirkeline Kappel

The Secretariat

Danish Centre for Philosophy and Science Studies
Kroghstraede 3, room 3.243
Aalborg University
DK-9220 Aalborg East
Denmark
Tel. + 45 9940 8310

E-mail: kappel@cgs.aau.dk

Homepage: <http://philosophy.aau.dk>

Om erkendelse

- en skitse til den rationelle erfaring med hjælp fra Ludwig Wittgensteins *Tractatus logico-philosophicus*

Patrik Kjærdsdam Telléus
Institut for Læring og Filosofi
Aalborg Universitet

Forord til læseren

Artiklen foran dig er et eksperiment – både i tanke og i form. Den er skrevet på baggrund af en interesse for Ludwig Wittgenstein og hans klassiske værk, *Tractatus logico-philosophicus* (1921/1922), og drejer sig om et forsøg på at afdække nogle væsentlige parametre vedrørende erkendelsens natur.

Artiklen er på ingen måde en læsning eller kommentar til *Tractatus*, men henter meget inspiration i dette værk. Et afgørende aspekt er idéen om et modsætningsforhold inden for erkendelsen (og sproget) mellem det rumlige og det temporale. Tesen er i al sin enkelthed at Wittgenstein i *Tractatus* er bevidst om denne dobbelthed ved erkendelsen, men i *Tractatus* først og fremmest arbejder med at udvikle det rumlige aspekt af erkendelsens form og sandhed, i hvilket vi gives sagforholdet som faktum (s)om verden, logisk sandhedstabeller og lignelsen om billedet. Men der er også andre sider i *Tractatus*, f.eks. den lille hentydning til det filosofiske jeg, samt den tvetydige slutning og hans restriktion af den i *Tractatus* fremførte erkendelsesform til (natur)videnskabens form. Artiklen prøver at arbejde videre med denne dobbelthed, og fokuserer på, hvad jeg kalder den rationelle erfaring, dvs. den situation, hvor et menneske mener at opnå en erkendelse.

Det eksperimentelle ved artiklen finder man i første omgang ved dets skriftlige form. Formen er et forsøg på at efterligne den model vi finder i *Tractatus*, og er konstrueret med udgangspunkt i fire grundsætninger (§ 1-4), som efterfølgende hver især uddybes i et system af forgrenende sætninger, aforismer og udspil. Jeg vil på ingen måde mene at denne artikel er i nærheden af Wittgensteins formmæssige kvalitet og betydning, men håber at mit valg er interessant både som kuriosum, og som intellektuelt og filosofisk eksperiment.

Da min tiltro til egne evner er begrænset, har jeg valgt at vedhæfte selve artiklen et kommentatorspor. I disse kommentarer – som i teksten markeres med * – forsøger jeg at uddybe i et mere prosaisk sprog, hvad jeg mener med og hentyder til i artiklens forskellige paragraffer. Kommentatorsporet kan med fordel læses parallelt med artiklens paragraffer, men kan også springes over – i hvert fald ved første og sidste gennemlæsning.

Jeg vil takke min kollega Jörg Zeller for hans yderst værdifulde og gennearbejdede kritik af et udkast til artiklen. Jeg er også en tak skyldig min vejleder Mogens Pahuus, som altid tvinger mig til en ekstra bearbejdning af mine tekster, til gavn for både mig og eventuelle læsere.

Til sidst en kort undskyldning: at artiklen er mangelfuld, er hinsides al tvivl, kanhænde den også er umulig, men måske giver den alligevel mening.

forfatteren
2010

Aalborg September

§ 1

At erkende ét, er at tænke to.

§ 1.1

At erkende X, er (1) at udpege X [identifikation]; og (2) at kende X [definition].*

§ 1.11

Jeg har erkendt X, når jeg har identificeret X og har defineret X. Nu kan jeg sige at jeg ved X, og ikke blot at jeg ved hvor X er eller at jeg ved hvad X betyder.*

§ 1.12

At kende X, er at leve sammen med et defineret X; at udpege X er at leve sammen med et identificeret X.

At erkende X, er at leve sammen med et identificeret og defineret X.

§ 1.121

At erkende X er en addition af aktualiserede måder at forholde sig til X på (f.eks. som forskellige former af opmærksomhed og delagtighed), og en samtidig reduktion af potentielle sandheder vedrørende X.

§ 1.122

Erkendelsen X har tre sande udfald, men at erkende X har kun en.*

§ 1.2

At leve sammen er en skrånende binær affinitet – (1) det der lever og (2) det, det der lever, lever sammen med – som udfolder sig i et livsforløb.

§ 1.21

”Det der lever”, er et grammatisk ontologisk cogito – subjektivitet. ”Det, det der lever, lever sammen med”, er et grammatisk polariseret nærvær – objektivitet. Den rationelle erfaring er en anerkendelse af en tilstedeværelse af et analytisk forhold i hvilket den anerkendende deltager som erkendende.*

§ 1.211

Når den anerkendende i den rationelle erfaring identificerer og definerer sig selv, erkender den subjektivitet via udpegelse og kendskab. Subjektet bliver et erkendt jeg i verden.

§ 1.212

Når den anerkendende i den rationelle erfaring identificerer og definerer et andet, erkender den objektivitet via udpegelse og kendskab. Objektet bliver et erkendt det i verden.*

§ 1.22

I erkendelsen er der ingen formel ontologisk forskel på jeget og verden. Svaret på det ontologiske spørgsmål er således i epistemologien analog monisme – enten i form af den videnskabelige reduktionismes kampplads (subjektet som objekt) eller som en bevidsthedsfilosofisk solipsisme (objektet som subjekt). Den reale ontologiske forskel på subjektivitet og objektivitet vi alligevel erfarer og lever med, bringes ikke af erkendelsen, men ved hjælp af etikken.

§ 1.3

At erkende er at være i takt med erfaringen. Det er at rationelt bevæge sig i nuets ontologi (refleksion), og er som sådant fyldestgørende – der er hverken mere eller mindre, da bevægelsen er i sig selv grænseløs.

§ 1.31

At erkende er også at opnå en bestemmelse [fælde en dom; udføre en handling; finde et ståsted] – hvilket giver at erkendelse per definition etablerer sin egen diskontinuitet. Erkendelsen træder herved ud af nuets ontologi, til fordel for strukturens ontologi, og er som sådan ikke længere fyldestgørende – da strukturen grænser, er både arbitrære og definitive.

§ 1.311

Hvad vi ved, er hvad vi husker. Det vi husker, er aldrende kendskab og udlevede udpegelser. Vi er i utakt med den rationelle erfaring, og erkendelsen er ikke fuldkommen. Nye definitioner og friske identificeringer kan få os til at erkende noget andet. Vi ved kun, det var en gang... [vores viden er historisk]

§ 1.312

Hvad vi ved, er hvad vi forventer. Det vi forventer, er forudsatte kendskab og visionære udpegelser. Vi er i utakt med den rationelle erfaring, og erkendelsen er ikke fuldkommen. Andre definitioner og uventede identificeringer kan få os til at erkende noget andet. Vi ved kun, det der forudses... [vores viden er profetisk]*

§ 2

Ét erkendelsesregime er et despoti, men to er et demokrati.

§ 2.1

Erkendelse er en bestemmelse, lagt fast såvel som fastlagt af den erkendte tanke.

§ 2.11

En bestemmelse lyder logikkens love. Her gives to muligheder, enten rummer den alt i et, eller så rummer den et noget blandt andre noget.

§ 2.111

At rumme alt i et er en epistemologisk idealisme. Det kræver sin gud, sin deduktion og sit princip. Det er at se hinsides det forefaldende (det falske, det afledte), som en måde at gense det værende (det sande, årsagen), i det erkendelsens kilde og endemål er et og samme.*

§ 2.112

At rumme et noget blandt andre noget, er en epistemologisk strukturalisme. Dette kræver et samstemt system af kohærens og korrespondens. I systemet gives korrespondensen som partikulær (singularitet) og kohærens som ensemble (matrice). Erkendelsen har to kilder, dels den enkelte koordinat, og dels koordinatsystemet (dets aksler). Erkendelsens endemål er de figurer som viser sig mellem de enkelte koordinater i systemet.*

§ 2.12

En bestemmelse lyder også magtens love. Her gives blot to muligheder, enten rummer den det der foreligger, eller så rummer den det der foregives.

§ 2.121

At rumme det der foreligger, er at tale i magtens sprog. Dette er at påskønne kommunikationen som etableret medium og at underkastes råstyrken i dens konservatisme. Erkendelsen er et deltagende og formidlende udtryk, som foreligger naturligt i den rådende diskurs.

§ 2.122

At rumme det der foregives, er at tale med magtens sprog. Dette er at opsøge kommunikationen som æstetisk mulighed og at fremmane slagkraften i dens liberalisme. Erkendelsen er her et disparat og demonstrativt udtryk, som gør krav på (foregiver) en særlig opmærksomhed.*

§ 2.2

At erkende er en ubestemt bestemmelse, splittet ad og splittet op i den rationelle erfaring.

§ 2.21

En ubestemt bestemmelse adlyder ikke love, men guides af normer. Disse giver en kurs, som udstykker en grænse mellem det kendte og det udpegede på den ene side og det ukendte og det uudpegede på den anden. Den ubestemte bestemmelse i at erkende kan bedst beskrives som tilsynekomsten af en eksekveret relationsfornemmelse, eller en refleksion.*

§ 2.211

At erkende er afhængig af et åbenhedens vilkår. I den rationelle erfaring deltager det formløse og kausalforladte som et råb hinsides en grænse, der kan kalde på både tvivlen og benægtelse, såvel som håb og det attrå.

§ 2.2111

Åbenhedens vilkår er også et andethedens princip. Det er en definitiv tilstedeværelse (nærvær) af den anden / det andet i sin, for den erkendende, oprindeligt usynlige (u[be]gribelige) natur. Det er det der er uden for erkendelsens kendskab og udpegelser. Det er et fremmende, der ikke kan ses eller gribes, men som i den rationelle erfaring må lyttes til. [”Det är till tystnaden du skall lyssna...”ⁱ] At erkende er også at høre.*

§ 2.3

Wittgenstein skriver: ”Subjektet tilhører ikke verden, det er en grænse for verden.”ⁱⁱ Denne grænse er det filosofiske jeg. Det filosofiske jeg er den rationelle erfarings mulighed for at vende begge veje – mod det der er tilfældet og fra det der tilfældet.

§ 2.31

Verden er det der er tilfældet. Tilfældet er et sprogligt udsagn, et sagforhold, og som sådan er det kendt (hos Wittgenstein faktum) og udpeget (hos Wittgenstein billede). Tilfældet er en erkendelse, hvori verden og forestillingen om verden er epistemologisk det samme.

§ 2.311

Når den erkendende bruger det filosofiske jeg som en måde at lade den rationelle erfaring vende mod det der er tilfældet, kan den erkendende se alt der er at erkende, og tale om alt der bliver erkendt. Den erkendende regerer verden despotisk ved et sandhedsfunktionelt (sprogligt og ontologisk) sammenfald mellem det meningsfulde udsagn og dets sandhedsværdi.

§ 2.32

I det der ikke er tilfældet, gives ikke verden. Ikke-tilfældet er en meningsløs sætning og som sådan er den ukendt (hos Wittgenstein nonsens) og uudpeget (hos Wittgenstein navnløst). Ikke-tilfældet er ikke erkendelse, men er samtidig noget epistemisk andet. Et andet som ikke rummes i vores forestilling om verden, men som alligevel spørger, hvorvidt det findes i verden.

§ 2.321

Når den erkendende bruger det filosofiske jeg som en måde at lade den rationelle erfaring vende fra det der er tilfældet, er det intet, den erkendende kan se eller kalde på, men der er det, den kan lytte til. Dette er at lade den erkendende anerkende en demokratisk maksime ved et værdifunktionelt (sprogligt og ontologisk) sammenfald mellem den rationelle erfaring og den etiske holdning.*

§ 3

Hver Gud er en afgud, (men hver afgud har en gang været Gud).

§ 3.1

Den rationelle erfaring bevirker en betydnings bevægelse mellem en emancipatorisk proces (åbnende) og en gribende proces (lukkende).

§ 3.11

Det er den erkendendes udfoldelse som *at erkende* der indbefatter en kombination af en fri tanke og en forpligtende tanke.

§ 3.12

Det er den erkendendes bestemmelse af *erkendelse* som på samme tid står ved betydningens rystelse (genealogiens hændelse – hvorved hukommelsen udspringer) og stoler på betydningens virke (beretningen redegøres – hvorved forventningen klækkes).

§ 3.13

Det er den rationelle erfarings nødvendighed [□] som samtidig giver erkendelsens vilkårlighed [◇]. Det er erkendelsens tragedie [□] som giver at erkende dens livsduelighed [◇].*

§ 3.2

At forpligte er en tilskyndelse til et krav om mening. Imedens at frigøre er et gensvar på en fordring om sandhed.

§ 3.21

I den rationelle erfaring viser den erkendende sin afhængighed af de nødvendige ekstremer (pligt og frihed) og de nødvendige associés (mening og sandhed). I bevægelsen kan disse koordinater artikuleres, og i stilstanden tegner de et billede. At erkende og erkendelsen synliggør sig selv som disparate.

§ 3.211

Positionerne gives som definitioner (p) og identiteter (q) med den bestræbende forudsætning at $(p \rightarrow q) \wedge (q \rightarrow p)$ ⁱⁱⁱ (bekræftende erkendelse), eller $(p \rightarrow \neg q) \wedge (q \rightarrow \neg p)$ ^{iv} (benægtende erkendelse).*

§ 3.212

Det erkendte billede er en fyldestgørende erkendelse som i sin egenskab af stilstand er sikker i sin form. I artikulationen er formen opløst og derved usikker. Billedet må således ved artikulationen atter og atter igen enten bekræftes eller benægtes.*

§ 3.3

Forskellen på abstrakt og konkret er ikke i egenskab af abstrakt og konkret erkendelse (almenbegreber eller partikulære navne, teori eller praktik, påstand eller akt), men i deres afstand til de rationelle erfaringer, i hvilke de er adresseret.

§ 3.31

Et abstrakt billede er underlagt de samme strukturelle nødvendigheder som det konkrete billede. I stilstanden er de således i bund og grund ens.

§ 3.32

I det abstrakte er der langt mellem at erkende og erkendelse; i det konkrete er distancen kortere. De to skilles således blot af tidens proportionalitet.

§ 3.321

Den konkrete erkendelse er altid på spil og deraf både mere usikker og mere sikker. Den kalder på opmærksomheden og tvinger den erkendende til afgørelse.*

§ 3.322

Den abstrakte erkendelse er aldrig på spil og deraf er den hverken sikker eller usikker. Den er stiltiende og indlemmet i den erkendende som forudsætning.

§ 3.33

I den rationelle erfaring er den erkendende i stand til at prøve den abstrakte erkendelse såvel som den konkrete erkendelse, i det de som artikulerede, er ækvivalente, dvs. både den abstrakte og konkrete erkendelse er erkendelse, der bliver os erkendt.

§ 3.331

I en deliberativ rationel diskurs findes intet uantasteligt aksiom, ubetinget ståsted eller indlysende selvfølgeligheder (andet end diskursens tilstedeværelse i sig selv).*

§ 3.4

Den rationelle erfaring er ikke at besidde bestemmelsen (et) eller eksekvere min ret (et), men at give plads til det, man ikke selv forstår (to). Måske er dette Solidariteten.

§ 3.5

Den rationelle erfaring er ikke at hengive sig en ubegribelighed (et) eller være prisdrevet en fremmede ret (et), men at give plads som den, der erkender. Måske er dette Nåden.*

§ 4

Af alt jeg om intet ved, forstår jeg dog stadigvæk, at jeg ikke er alene i verden.

Kommentatorspor

§ 1.1

Hvad jeg er ude på i dette afsnit er at finde frem til forskellige erkendelsesformer, eller sagt på en anden måde, forskellige sammenhænge, hvor menneskets bevidste udtryk traditionelt kan vedhæftes et epistemisk epitet. Jeg vil her tage udgangspunkt i dels den substantielle identifikation og definition og dels i et verbum: at erkende. De første er hvad vi i daglig tale vil kalde viden, medens det sidste er selve tilfældet, hvori vi erkender noget. Herefter vil vi se at det kun er ”at erkende”, som er sand erkendelse i en absolut forstand, i og med at den er ontologisk nødvendig for det erkendende subjekt. Til gengæld er de to andre erkendelser som vi kan referere til og derved postulere og formidle; således at de kan bruges i forbindelse med vores daglige og fungerende praktiske og teoretiske omgang med verden. Dette giver m.a.o. en rationalitet som dels kan tage form af en omgang med verden, i hvilken vi er ude på at lære noget nyt og udfordre grænserne for, hvad vi ved, og dels en ageren, i hvilken vi ønsker at fungere inden for den forståelsesramme og den virkelighedsopfattelse, vi allerede besidder. Det fundamentale skel er således mellem et epistemisk udtryk af analytisk ophav, dvs. udtrykkets karakter er deduktivt afhængig af etablerede definitioner og genkendelige identifikationer, og et epistemisk udtryk af eksistentielt ophav, dvs. udtrykkets karakter er afhængig af en fænomenal usikkerhed og en subjektiv uvidenhed. Det bør siges at de to udtryk er svære at adskille, med mindre vi gør brug af enten en posthum refleksion over en personlig erfaring af et læringsforløb og en rationel ageren; eller en genealogisk metode som afdækker den pågældende erkendelsens virkningshistoriske fremtræden. Begge metoder vil dog pege på at det epistemiske udtryk med analytisk ophav giver en samtidig større frihed og teoretisering / forklaring i forhold til epistemisk kvalitet (sand / falsk), imens det epistemiske udtryk med eksistentielt ophav er bundet af en epistemisk kvalitativ nødvendighed og et rationelt entydigt engagement. Paradokset

her er at man kunne argumentere for at ”jeg ved ikke” er et postulat med stærkere/ ukrænkeligere epistemisk kvalitet end udsagn, som kan vedhæftes et ”jeg ved”, samt at vi finder den stærkeste / mest ukrænkelige epistemiske kvalitet i selve læringsprocessen, i det at vi erkender.

§ 1.11

Spørgsmål: Hvad er X for en størrelse? En genstand? Fx en hare? Når jeg har identificeret et gråbrunt dyr med lange ører, der løber gennem min have, som hare. Og så definerer jeg: En hare er et gråbrunt dyr med lange ører, der nogle gange løber gennem min have. Har jeg så lært og ved, hvad X er?

Forsøg til besvarelse: Ja, i princip. Tanken er at du kan være i besiddelse af en definition (en hare er et gråbrunt dyr med lange ører, der nogle gange løber gennem en have) eller en identifikation (jeg ser ”et gråbrunt dyr med lange ører, der løber gennem min have”) uafhængigt af hinanden, og samtidig gøre rationelt, meningsfuldt brug af den ene (jeg ved hvad hare betyder) eller den anden (jeg ved hvor der er ”et gråbrunt dyr...”). Vedrørende selve haren (X’et), er hverken den ene eller den anden viden epistemisk fyldestgørende – om end vi inden for hvert aspekts domæne kan konstruere kriterier for en form af fyldestgørende erkendelse. I min optik er der dog først tale om reel erkendelse når de begge to er i min besiddelse (=jeg ved hvad en hare er) og forekommer i et samtidigt epistimskt udtryk, hvilket (jf. tidligere kommentar) kan foregå ved to tilfælde, enten som et bestemmende / formidlende udtryk i hvilket jeg gør brug af både definition og identifikation (der er en hare!), eller som et lærende udtryk i hvilket jeg lærer at vide hvad en hare er (hvad er det der? – det er en hare!). Den simple måde at se det på er at definitionen er et sprogligt udtryk (et begreb om...) og identifikationen en empirisk bestemmelse (en erfaring af...); lagt sammen kan de således begribes som (1) en navngivelse eller (2) en konceptuel konkretisering. Men jeg har på fornemmelsen at det er mere kompliceret end som så (også afhængig af hvad X er)...

§ 1.122

Det er en enkel sandhedstabel, hvor $[p \sqcap q]$ er sandt i tre tilfælde, imens $[p \sqcup q]$ kun har et sandt udfald.

§ 1.21

I denne paragraf er jeg ved at gøre erkendelsen afhængig af livsformer – dels en subjektivitet som kan erkende, og dels en værenskategori som kan erkendes. Pointen er at disse livsformer i erkendelsen ikke kan forstås som uafhængige af hinanden, men at det netop er forbindelsen mellem dem som er afgørende for erkendelsens tilblivelse og virkning. Erkendelse må således først og fremmest forstås som en ”forholden sig”, jf. mit begreb ”rationel erfaring”. Dette er også en af Wittgensteins pointer i *Tractatus*, med den forskel at jeg her ekspliciterer subjektets tilstedeværelse, som ellers blot forekommer som en forudsætning i *Tractatus*, samt forsøger at indarbejde en tidslighed i forhold til erkendelsen, som hos *Tractatus* fremstår mere uafklaret, da dets forklaringsfokus ligger på rumligheden/at være i rummet (en væsentlig afvigelse fra det perspektiv er dog bl.a. § 2). Sagt på den måde er det måske lidt nemmere at forstå, at jeg forsøger at formulere et forlig mellem et subjekt-ontologisk udtryk ”leve sammen”, og subjekt-epistemisk udsagn ”Y ved X”, på samme måde som Wittgenstein bruger sin forestilling og sit begreb faktum (en nøgle paragraf er § 2.0124, hvor sagforholdet ses i belysning af dets mulighed for beståen og ikke-beståen, via dets evne til fyldestgørende forholds afklaring – dette kan læses som reflekteret i de forskellige epistemiske udtryksmuligheder jeg beskriver vedrørende erkendelsens rolle i vores omgang med verden.).

§ 1.212

Spørgsmål: Vil det sige, at entiteter, der ikke er i nogens bevidsthed, er ubestemte? Skal det tages Berkeleysk: esse est percipi?

Forsøg til besvarelse: Glimrende spørgsmål, da det på mange måder fanger det centrale i al transcendentalt orienteret erkendelsesteori. Jeg håber at jeg, ved at skifte bestemt ud med erkendt, måske kan klare den. Dvs. der er flere muligheder her. Enten kan noget være som et ukendt og uudpeget X, eller som et defineret/kendt X, eller som et identificeret/udpeget X, eller som et erkendt (kendt og udpeget) X. Erkendelsesteoretisk kan vi kun omtale X ved hjælp af de sidste tre versioner - til gengæld vil jeg ikke udelukke at vi muligvis kan have en oplevelse af X i den første form (husk dog at når vi bagefter taler om det mystiske, eller intetheden etc., så er der tale om former af definitioner / kendskab). Hvorvidt X findes uden for erkendelsen og oplevelsen af X, er således egentlig ikke et afgørende spørgsmål her. Men måske har det alligevel betydning, da i forhold til vores filosofiske komposition (dvs. kohærens mellem vores ontologiske, etiske og epistemiske grundopfattelser, som i sin tur danner afgørende vilkår for vores livsudfoldelse – herunder kreative fantasier, såvel som pragmatisk adfærd). Den simple måde at besvare spørgsmålet på er at formode, at identifikationen fungerer som et objektivt verifikationsprincip (enten pragmatisk eller empirisk) eller at definitionen er udtryk for et objektivt forklaringsprincip (enten formalistisk eller metafysisk). Problemet med disse svar er at de giver ontologisk forrang til en bestemt del i et ellers jævnbyrdigt forhold, hvilket implicerer en samtidig erkendelsesteoretisk forrang. En sådan forrang vil ødelægge betoningen af selve forholdet, til fordel for en afklaring af den ene side på bekostning af den anden – realister lægger vægt på identifikationen og idealister på definitionen. Pointen er m.a.o. at begge forklaringer må anskues som reduktioner, både i forhold til erkendelsen og i forhold til ontologien. Således må erkendelsens ophav hverken kunne reduceres til det kendte eller det udpegede. Spørgsmålet bliver således hvorvidt erkendelsen (det kendte og udpegede) er ophav til sig selv (måske som en form af platonsk erindring af en naturlig idealisme eller en matematisk indsigt i naturens lovmæssighed...). Problemet er at denne position tillader, at den subjektivitet som er en nødvendig del af erkendelsen, ubekymret lader sig

transcendere over i en objektivitet – som eksempel kan nævnes forestillinger om det eksakte sprog og det klare begreb, såvel som det fotografiske aftryk og den intuitive abstraktion. Som eksemplerne peger på, er denne transcendens ikke helt så simpel og uberørt. Jeg tænker her ikke blot på den disharmoniske tilstand mellem ideale forestillinger og praktisk gennemførelse, men måske mere på vores erkendelses tilblivelse og virkning. Kort sagt, hvis erkendelsen er ophav til sig selv, er subjektets læringsproces i bund og grund et spørgsmål om at fjerne fejltagelser og vrangforestillinger. Men hvordan fjernes disse fejltagelser og vrangforestillinger? Hvad er ophav til den modstand og medgang, subjektets definitioner møder, det nærvær og fravær dets identificering kommer ud for? Vi står over for det ondes problem, eller sagt på erkendelsesteoretisk: hvad er det falske? Løsningen er som oftest at acceptere ukendte og uudpegede størrelser i verden, og derved uvidenhed som erkendelsens grundvilkår. I kølvandet på denne position følger ofte forestillinger om erkendelsen som kontingent, kontekstuel, diskursiv, paradigmatiske etc., afhængig af hvorvidt man giver forrang til tanken om, at erkendelsen således må være først og fremmest konstrueret af de menneskelige aktører, eller tanken om, at verden er foranderlig og vores erkendelse historisk placeret. Hvad jeg har ønsket at påpege med denne idehistoriske besvarelse er, at vi ikke ved hjælp af det epistemiske udtryk med analytisk ophav (dvs. den formulerede, bestemte erkendelse) kan afgøre, om vores viden om verden også er verden, vi må gøre brug af det epistemiske udtryk med eksistentielt ophav (dvs. selve den rationelle erfaring). Det kan selvfølgelig tale for den sidste position, men jeg vil hellere bruge det for at tydeliggøre behovet for, at også erkendelsen om verden, for at kunne være et udtryk for verden (være verden), må forholde sig og adoptere æstetiske og, især etiske aspekter og refleksioner (se også min paragraf § 1.22). Også dette er for mig på mange måder implicit i *Tractatus*, i det at Wittgenstein i teksten meget udtrykkeligt arbejder med grænserne for den logiske erkendelse (dvs. det epistemiske udtryk med analytisk ophav), samt

opretholder forskellen mellem et erkendende subjekt (den der skriver og læser *Tractatus*) og erkendelse (det der kan skrives/tales om).

§ 1.312

Denne paragraf og den foregående kredser igen omkring forskellen mellem vores erkendelse som formel, udtalt, bestemt, og selve det at erkende, at være i den rationelle erfaring. Fokus ligger her på at prøve at indkredse de muligheder som erkendelsen har, dvs. hvilke former vores viden kan eksplicitere. Jeg har allerede arbejdet med dette i forhold til sandhedsbegrebet, samt i forhold til forestillingen om definition og identifikation. Nu prøver jeg at indkredse hvad vores viden taler om, og samtidig på hvilken måde den tale kan vurderes, dvs. hvilken type af tale er det. Erkendelsen er i sin form en faktuel viden, men det er ikke en faktuel viden om det aktuelle tilstand (da ville det være en rationel erfaring), men om en tilstand, der enten har været eller som vil være. I forhold til sandheden giver dette, som jeg har nævnt tidligere, flere muligheder, men i denne paragraf og næste er jeg mere ude på at hentyde til de etiske implikationer som ligger i denne vidensopfattelse, dvs. når jeg taler om min viden enten som fortid eller fremtid, indbefatter denne tale enten en historisk forholden sig til, hvordan det har været, eller en profetisk forholden sig til, hvordan det kommer til at være. Den første side har etiske implikationer i retning af forandringsforhold, og den anden er rettet mod formål og ønsker eller skræmsel. Det er således tydeligt at se hvordan erkendelsen (det epistemiske udtryk med analytisk ophav) til syvende og sidst figurerer som en bør-karakter (som formål, vane, ideal, tolkning, etc. som en form af korrelativ), imens den rationelle erfaring (det epistemiske udtryk med eksistentielt ophav) forekommer som en er-karakter. Min pointe er at vores udtalte, bestemte viden altid er vedhæftet en etisk dimension, ikke i form af en ombyttelig forestilling om kontekst, magt, praksis, humanitet osv., men som en nødvendig del af selve videns udsagnets karakter (en pointe som i øvrigt også David Hume erklærede).

Indvending: Hvad med viden som ikke nødvendigvis er faktisk, som f.eks., at $(a + b)c = ac + ab$?

Forsøg til respons: En god indvending. Et svar ville måske være at eksempelet er et eksempel på en definitions erkendelse; dvs. et kendskab til algebra. Som sådan har du sikkert også regnet (udpeget) regnestykket på et eller andet tidspunkt og har en forventning om, at det også ville være rigtig i fremtiden. Således er din erkendelse både historisk og profetisk. Men der, hvor den er en rationel erfaring (dvs. lig med at erkende), må være i den samtidige udøvelse og tilegnelse af regnestykket – som du har lavet og som du kan komme til at lave igen. Men der er vel intet i vejen for at man kunne forestille sig, at vi enten begyndte at regne regnestykket anderledes, alternativt indførte andre algebraiske definitioner. Svaret her ligger i tråd med hvad jeg tror at Wittgenstein også ville svare, men...

§ 2.111

Jeg taler her om en rationalistisk deduktiv forestilling om erkendelse – som i sin sandhed er kontekstafhængig og absolut, og som hviler i en metafysisk realisme om et grundlæggende kosmisk ”princip”. Eksempel kunne være Platon, Plotin, Ficino og Descartes.

§ 2.112

Jeg er i denne paragraf ude efter erkendelsesteorier, som netop er meget teoretisk rationalistiske i retning af f.eks. Aristoteles (til dels), men især moderne forestillinger som logisk positivisme, tidlig konstruktivisme – og selvfølgelig den umiddelbare læsning af Tractatus.

§ 2.122

Paragrafferne 2.121 og 2.122 gør flere forsøg på at indkredse forskellige erkendelsesteorier. Hvor de to tidligere paragraffer gav bud på klassisk rationelle

forestillinger, er jeg nu ovre i de kommunikative teorier. Hvor den væsentlige forskel er hvorvidt det kommunikative enten formodes at indgå som en harmonisk del i samtalen/paradigmet etc., eller om man i det kommunikative revolterer imod samtalen/paradigmet, og i denne handling er kraftfuld nok til at høres. Den sidste position må betragtes som en form af postmoderne drøm (f.eks. Foucault og måske Derrida); imens den første position i mine øjne er bedst beskrevet af Ludwig Fleck (han taler om tankestil og tankekollektiv), men det kunne også være en videnskabsteoretiker som f.eks. Lakatos.

§ 2.21

Jeg prøver her at skifte erkendelsesteoretisk perspektiv, fra erkendelsen som udtalt og bestemt, til at se på erkendelsen som aktivitet. Det er m.a.o. atter samme væsentlige opdeling som jeg arbejder med i § 1.

§ 2.2111

Denne paragraf er resultatet af et arbejde frem imod at pointere, at det at erkende (som vi nu kan se mere og mere er det samme som at filosofere) ikke blot er en betragtning (at se) – som i mange af de rationalistiske teorier; eller et ordvalg (at tale) som i de kommunikative; men som også er afhængig af en slags uvidenhed (at høre). Dvs. en slags lærende opmærksomhed for den, der intet ved. I paragraffen har jeg tre sprogpil kørende samtidig i en form af analogi; dels den erkendelsesteoretiske vedr. en rationalistisk, en diskursteoretisk og en filosofisk position; dels en metaforisk med at se, at tale og at høre; og dels en implicit ”metodologisk” med logik, retorik og sokratisk dialektik som de tre aspekter. Det er min idé, at dette tre x tre mønster skal harmonere i en slags analogt samspil eller en form af hermeneutisk cirkel, men jeg ved godt at det ikke fungerer helt tilfredsstillende. Heraf brugen af Ekelöfs digt.

§ 2.321

I paragraf 2.3 og frem, tager jeg *Tractatus* i eksplicit brug. Jeg forsøger at forene de tidligere tanker med Wittgensteins, gennem at arbejde med hans begreb om verden og sagforhold (som ækvivalent med erkendelse), samt det filosofiske jeg (som ækvivalent med at erkende) – og som derved både indeholder erkendelse/bestemmelse (meningsfulde udsagn), såvel som det ubestemte og ikke erkendte (nonsens). Dette forsøger jeg så analogt italesætte med metaforene at se, at tale og at høre (igen med et slægtskab til *Tractatus* – hvori det synlige er markant tilstede og selvfølgelig også talen). At jeg også tilføjer den politiske lignelse er dels for at selv bidrage, men også for at gøre forbindelsen til de metodologiske koncepter logik, retorik og dialektik mere tydelig. Denne analogiske sprogspilsleg er mit forsøg på at bedst mulig at formulere tankerne, om end det hele selvfølgelig nogen gange bliver lidt søgt og vanskeligt.

Hele pointen med § 2, er at vise på nødvendigheden af at bruge den anden (det ukendte) i sit filosofiske jeks ”at erkende”, for at kunne rykke ved de grænser, som man med det allerede erkendte (min erkendelse) har sat i sproget og for verden. Heri er der også en hentydning eller læsning af § 1 At erkende ét, er at tænke to. Sagt på en anden lidt triviell måde, må man ikke opgive nysgerrigheden og jagten på sandheden (de to er ét og samme), hvis man vil opfatte sig selv som et erkendende menneske (dvs. Sokrates).

§ 3.13

Hvad jeg forsøger at få frem i de første fem paragraffer, er et billede af det tveæggede sværd som erkendelsen er (med en nietzscheansk henvisning). Hver erkendelse er, i det at den erkendes, en sandhed, en absolut bestemmelse, en gud som den erkendende i sin gudstro er forenet med. Men samtidig hviler den erkendende ikke ved dette, men kommer ud i nye rationelle erfaringer, erkender atter, hvilket bevirker at der således gives nye sandheder, bestemmelser, guder – og derved viser de gamle sandheder,

bestemmelser, guder, sig at være ufuldkomne (eller måske helt enkelt falske). Det hele er en slags forsøg på at beskrive en erkendelses-rus (igen meget nietzscheansk tænkt).

§ 3.211

Med ”positioner” henviser jeg til de foregående paragraffer, hvor jeg arbejder med pligt og frihed, respektive mening og sandhed. Her bliver de omsat i de tidligere sprogbrug om definition og identifikation, i et forsøg på at illustrere, hvordan vores erkendelse fremstår som bekræftende, dvs. rigtig, når der er sammenfald mellem positionerne, respektive benægtende, dvs. forkert, når positionerne ikke giver / følger af hinanden.

§ 3.212

Jeg prøver her at vise, hvorfor vores erkendelse hele tiden bliver udfordret og kontinuerligt (pga. vores rationelle erfaring) må sættes på prøve. Dette har at gøre med vores rationalitets dobbelthed som dels fri og dels bunden – fri i betydningen af den frie vilje som rationelt subjekt og bunden i den betydning at vi er forpligtede på nogle bestemte udtryk og indtryk (alt dette er selvfølgelig lidt Kant, men også igen Nietzsche og Wittgenstein – et eller andet sted spørger også Descartes). Sideløbende har det også at gøre med vores menneskelighed, i og med at vi lever som ufuldkomne mennesker og ikke fuldkomne guder, bliver vores erfaring af livet (vores eksistens) en evig kilde til at bevæge vores erkendelseshorisont og udvikle os (her er jeg i høj grad Henri Bergson skyldig for mine tanker).

§ 3.321

Med sikker og usikker menes forholdet mellem positionerne, som giver mulighed til bekræftelse og benægtelse.

§ 3.331

Som en lille opsummering på denne del, vil jeg blot bemærke at jeg her i paragraf 3.331 forsøger beskrive, hvad Habermas vil kalde den herredømmefrie dialog. Dvs. at som rationelle væsener er vi forpligtede på også at frigøre os fra vores aksiomatiske forestillinger, og herved kunne argumentere / diskutere alle vedtagelser og absolutter. Du kan ikke deltage i en debat med sandheden i lommen. Parentesen kan naturligvis læses som en lille hilsen til *Tractatus*.

§ 3.5

De to sidste paragraffer er et forsøg på, atter en gang at beskrive erkendelsens vilkår i et etisk sprog, hvori erkendelsen beskrives som både det, at jeg opgiver noget (min sikkerhed / min suverænitet) og bliver givet noget (min delagtighed / min frelse). På sin vis beskriver dette også dialogens vilkår. Til syvende og sidst er der tale om at beskrive, hvordan vores tiltro til rationalitet ikke er et rent individuelt stillingstagen, men er afhængigt af at vi i fællesskab vælger rationaliteten. Om end resultatet af ”det rationelle” (dvs. erkendelse) er en individuel udfoldelse, så er rationaliteten, per nødvendighed (dvs. erkendelsens vilkår), et fællesprojekt (hvorvidt der er tale om et fællesskab mellem: 1) mennesker; eller 2) menneske og Gud, eller 3) menneske og natur, etc., er et oplagt efterfølgende spørgsmål, som jeg dog ikke besvarer her). I denne tekst skal pointen blot lede frem til min sidste paragraf (hentydet som en wittgensteiniansk / sokratisk hilsen).

ⁱ Uddrag fra et digt af den svenske poet Gunnar Ekelöf, som her gengives i sin helhed.

*Det är till tystnaden du skall lyssna
tystnaden bakom apostroferingar, allusioner
tystnaden i retoriken
eller i det så kallade formellt fulländade
Detta är sökandet efter ett meningslöst i det meningsfulla
och omvänt
Och allt vad jag så konstfullt söker dikta
är kontrastvis någonting konstlöst
och hela fyllnaden tom
Vad jag har skrivit
är skrivit mellan raderna*

ⁱⁱ Ludwig Wittgenstein *Tractatus logico-philosophicus* (org. 1921 og 1922; sv. oversættelse 1962) § 5.632

ⁱⁱⁱ (hvis p så q) og (hvis q så p)

^{iv} (hvis p så ikke q) og (hvis q så ikke p)

CPS RESEARCH SERIES
WORKING PAPERS:

- No. 1. *Lennart Nørreklit*: Eksistens – virkelighed og kærlighed, 32 pp, 2010.
- No. 2. *Jörg Zeller*: Sympathy and eudaimonia as resources of good social work, 9 pp, 2011
- No. 3. *Jens Christensen*: En kompleksitetens videnskabsteori? – med henblik på tværfagligt og praktisk orienterede uddannelser, 20 pp, 2011
- No. 4. *Patrik Kjærdsdam Telléus*: Om erkendelse – en skitse til den rationelle erfaring med hjælp fra Ludwig Wittgensteins *Tractatus logicus-philosophicus*, 26 pp, 2011